

OPVOEDEN IN GEZINNEN VAN STATUSHOUDERS

INLEIDING

OPVOEDING IN GEZINNEN VAN STATUSHOUDERS OP DE AGENDA

Als (gezinnen van) statushouders zich in Nederland vestigen, gaat aanvankelijk de aandacht vooral uit naar de inburgering en sociaaleconomische integratie. Pas na verloop van tijd - als 'de basis' enigszins op orde is - ontstaat ruimte voor andere vraagstukken die met het nieuwe leven in Nederland te maken hebben. Eén zo'n vraagstuk is de opvoeding. Over de opvoeding in migrantengezinnen van de eerste generatie vluchtelingengezinnen is inmiddels veel bekend, maar dat geldt veel minder voor de specifieke vraagstukken en ondersteuningsbehoeften in gezinnen van recente statushouders, bijvoorbeeld uit Syrië en Eritrea¹.

Professionals en andere ondersteuners van gezinnen krijgen toenemend te maken met opvoedvragen vanuit gezinnen van statushouders. Kennisplatform Integratie & Samenleving (KIS) inventariseerde daarom de actuele kwesties die bij opvoeders spelen, door middel van een inventarisatie van het beschikbare onderzoek en van interviews en een expertmeeting met opvoedondersteuners en deskundigen.² In dit artikel staan de resultaten, en komen de experts via hun citaten en tips aan het woord. De informatie en adviezen kunnen opvoedprofessionals en andere ondersteuners van gezinnen helpen om zo goed mogelijk aan te sluiten bij wat leeft in de gezinnen.

1 De afgelopen jaren vormden de Syriërs en Eritreeërs de grootste groepen vluchtelingen die in Nederland een verblijfsvergunning hebben gekregen. Deze verkenning gaat daarom vooral om gezinnen uit deze twee groepen.

2 In de 'Verantwoording' staan de namen en organisaties van de respondenten en deelnemers aan de expertmeeting.

OPVOEDDOELEN

Welke doelen streven ouders die zich recent in Nederland hebben gevestigd als opvoeder voor hun kinderen na? Vanzelfsprekend willen ook deze ouders het beste voor hun kinderen. Na hun vlucht naar Nederland staat een veilige, goede toekomst voorop. Het 'goed' doen op school wordt hierbij gezien als een van de belangrijkste middelen.

"Zij hebben vooral als doel: een betere toekomst voor hun kinderen.

Daarvoor zijn ze ook naar Nederland gekomen. Zij willen heel graag dat het goed gaat met de kinderen en dat zij het maatschappelijk goed doen.

Dat ze naar school gaan en het daar goed doen, en dat ze zich fijn voelen".

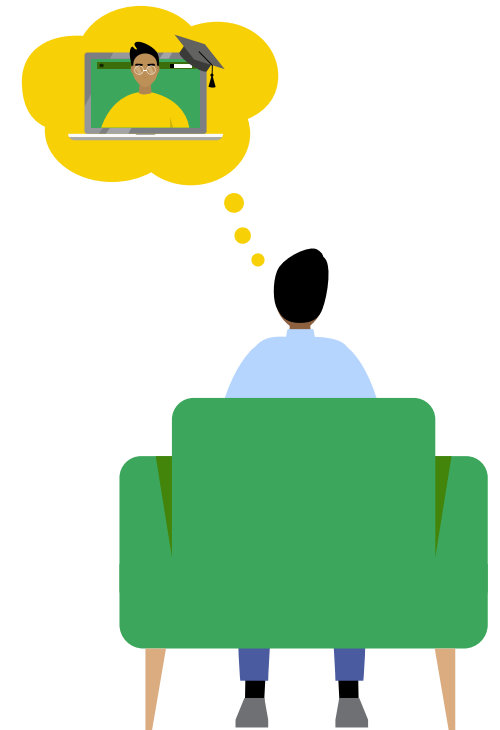
Daarnaast zijn volgens de experts voor ouders loyaliteit en de bereidheid om elkaar te ondersteunen belangrijke opvoeddoelen, ook door de ervaringen van de recente vlucht naar Nederland. *"Er is een sterk besef dat men elkaar nodig heeft".* Net als in onderzoek naar vluchtelingengezinnen uit 2005³, komen conformiteit, gehoorzaamheid, beleefdheid en respectvol zijn naar anderen naar voren als belangrijke opvoeddoelen.

Desgevraagd vertellen experts dat vaak sprake is van verschillen tussen de opvoeding en opvoeddoelen voor meisjes en voor jongens, hoewel er tussen en binnen groepen aanzienlijke diversiteit is. Grosso modo willen ouders hun kinderen voorbereiden op hun rol als volwassen man of vrouw, met het accent op de kostwinnersrol respectievelijk de zorgrol. Jongens krijgen doorgaans (iets) meer bewegingsvrijheid, terwijl van meisjes wordt verwacht dat zij hun moeder helpen met het huishouden of de zorg voor jongere kinderen.

³ Pels, T., en M. Gruijter, de (red.) (2005).

TIPS VAN EXPERTS

- Ouders zijn zich niet altijd bewust van de opvoeddoelen die zij hebben. Breng deze samen met de ouders in beeld door veel vragen te stellen.
- Ga met ouders in gesprek over de opvoeddoelen die zij belangrijk vinden en verken samen welke elementen van een 'Nederlandse' opvoedstijl hierbij kunnen passen.

OPVOEDEN DAAR EN HIER

Zoals ook het onderzoek onder vluchtelinggezinnen van 2005⁴ liet zien, kunnen de vluchtredenen en ook de vlucht zelf traumatiserend zijn geweest, voor ouders én kinderen. Het kost tijd om die ervaringen te verwerken. Ouders vinden het ook niet gemakkelijk om hierover met de kinderen te praten.⁵

Daarbovenop ervaren ouders grote verschillen in het opvoeden in hun land van herkomst en in Nederland. Kenmerkend voor de eerste periode in Nederland - waarin de ouders ook bezig zijn met een inburgeringscursus - is dat alle vanzelfsprekendheden zijn weggevallen. De samenleving van aankomst, wat daarin van je verwacht wordt als burger, maar ook als opvoeder, is allemaal onbekend terrein. Tegelijkertijd wordt wel van de ouders verwacht dat ze direct 'meedoen', bijvoorbeeld in het contact met de school van de kinderen. De experts wijzen erop dat het heel moeilijk is om (bewust) met opvoeden bezig te zijn, als je als ouder nog volop bezig bent met het leren van de taal, ontdekken hoe zaken in Nederland werken en hoe je daarin je weg kan vinden.

"In de eerste jaren, waarin van hen wordt verwacht dat ze inburgeren, neemt dit hun leven compleet in beslag. En daarna wordt verwacht dat ze ineens helemaal kunnen meedraaien. Terwijl ze vaak afhankelijk zijn van instanties en vrijwilligers, de taal nog niet voldoende spreken en nog geen zicht hebben op betaald werk. Dat zorgt voor veel stress en dan moet dat gecombineerd worden met de opvoeding van de kinderen..."

4 Pels & De Gruijter, 2005.

5 Mulders & Tuk, 2016.

In de landen van herkomst is meestal sprake van een breder netwerk (van familie) om het gezin heen, dat praktische, maar ook morele steun biedt. In Nederland ontbreekt dat. Ouders kunnen hierdoor eenzaam zijn en het gevoel hebben dat zij er helemaal alleen voor staan, ook met het leren omgaan met de verwachtingen over de ontwikkeling en opvoeding die hier gelden.

"Moeders zeggen vaak tegen mij: "Als ik in Eritrea zou wonen, dan zou ik zes kinderen hebben, maar hier is drie echt de max". In Nederland is het zwaarder en wordt veel verwacht van ouders én kinderen. Hier zit alles in een strakke planning en er is geen familie om te helpen. Het begint al bij het consultatiebureau. Daar kijken ze of een kindje al kan rollen of kruipen bij een bepaald aantal maanden. Dat is in Nederland heel normaal, maar voor hun niet".

De experts vertellen dat de school van de kinderen een belangrijke context is waarin verschillen in opvoeding en opvoedstijlen zich duidelijk manifesteren. Zoals ook blijkt uit de literatuur, hebben de ouders-‘van huis uit’- vaak een meer autoritaire opvoedstijl, terwijl op school de autonomie en gelijkwaardigheid van het kind meer wordt benadrukt⁶. Ouders kunnen dit als bedreigend voor de (ge-zags)verhoudingen thuis ervaren.

“Binnen een Syrische gezinscontext is het raar als een leerkracht door de knieën gaat om met een jong kind te praten. Ouders kunnen bang zijn dat hun kind aan dergelijke omgangsvormen went en dat dan thuis hun gezag wordt ondermijnd”.

De nadruk in Nederland op de ontwikkeling van de individualiteit en eigenheid van kinderen kan leiden tot ‘egoïstische’ kinderen, die hun plaats in de familie niet kennen, zo is de angst. In Nederland hebben afzonderlijke gezinsleden veel eigen activiteiten met betrekking tot school, werk, ontspanning, etc. Ouders van pubers ervaren dat zij hun kinderen niet veel zien: ze zijn weg, of op de eigen kamer bezig met *social media*. Ook dat versterkt bij hen het gevoel dat kinderen in Nederland verder van hen af komen te staan.

“In Syrië was er geen privacy, hier in Nederland weten ouders niet waar kinderen mee bezig zijn”.

Ouders vinden het vaak lastig om met hun kinderen te praten, zeker als de kinderen sneller lijken te integreren en beter de Nederlandse taal beheersen. De experts constateren dat ouders zich daardoor onzeker kunnen voelen, zeker als de eigen strategieën, bijvoorbeeld ten aanzien van corrigeren, in Nederland afgekeurd worden.

⁶ Wel is er variatie, vooral samenhangend met het opleidingsniveau (De Haan & Vreeswijk, 2018).

⁷ Zie ook Mulders & Tuk, 2016.

⁸ Idem.

“Ouders worstelen echt met de vrijheid die kinderen hier hebben. Daar is het: “Dit verwacht ik van je, zo lever je een bijdrage”. Hier in Nederland vragen we: “Wat wil je later worden?”

Al met al hebben ouders - zeker nadat zij enigszins zijn gesetteld - veel onzekerheid en vragen over ‘opvoeden in Nederland’.⁷

TIPS VAN EXPERTS

- Ga op een praktische manier om met gewoonten of gebruiken die op gespannen voet staan met werkwijzen in Nederland. Een ondersteuner vernam dat een zwangere cliënt vanwege haar geloof voorafgaand aan de geboorte geen spullen wilde aanschaffen. Na overleg kocht de aanstaande moeder de noodzakelijke babyspullen en zetten zij die samen weg in een kast.
- Realiseer je dat ouders een rouwproces doormaken: zij lieten niet alleen alles achter, maar ook wie ze waren (als ouders) in het land van herkomst. Ook kunnen zij en hun kinderen door hun ervaringen in het land van herkomst en tijdens de vlucht getraumatiseerd zijn.
- Geef de ouders de tijd om aan hun nieuwe leven te wennen. En besteed ook aandacht aan de communicatie over traumatiserende gebeurtenissen. Interviews met Syrische ouders⁸ wijzen uit dat zij hierover liever op een indirecte manier met hun kinderen praten, door middel van metaforen, beeldspraak of religieuze referenties, waarbij een kind de tijd en ruimte krijgt om de gebeurtenissen te verwerken.

VRAGEN OVER OPVOEDEN IN NEDERLAND

Ouders ervaren grote verschillen tussen opvoeden in het land van herkomst en in Nederland, een land dat zij bij aankomst bovendien ook nog helemaal niet kennen. Onderzoek laat zien dat veel opvoedvragen van statushouders gaan over de (vrije) zeden in Nederland, vooral als het gaat om seksualiteit, relaties, verkeerde vrienden en alcohol- en druggebruik. De ouders zien dat het acculturatietempo van de kinderen hoger is, mede door verschillen in taalbeheersing, en maken zich zorgen om hun toenemende ongehoorzaamheid.⁹

Experts vertellen dat ouders vragen over opvoeden krijgen als zij in aanraking komen met de manieren waarop in Nederland met kinderen wordt omgegaan.

“Als ouders een beetje geland zijn in de Nederlandse maatschappij, dán komen ouders dingen tegen die zij niet gewend waren in het land van herkomst, bijvoorbeeld slaapfeestjes. En dan vragen ze zich af hoeveel vrijheid ze moeten geven aan hun zoon, en aan hun dochter”.

Naast vragen over de mate van vrijheid, omgangsvormen en gebruiken, hebben ouders vooral veel vragen over school, en het schoolsysteem, zo blijkt uit de literatuur en merken ook de experts op. Ouders zijn zich er zeer van bewust dat een succesvolle gang door het (Nederlandse) onderwijs, sterk bijdraagt aan de kansen voor hun kinderen op een goede toekomst in Nederland. Vragen van ouders gaan vaak over de wijze waarop het schoolsysteem in Nederland is georganiseerd. Bijvoorbeeld over de overstap van het basis- naar het voortgezet onderwijs¹⁰. Niet zelden hebben ouders zorgen omdat zij het gevoel hebben dat

het niveau van hun kind op school te laag wordt ingeschat. Ouders willen hun kinderen graag helpen met schoolzaken, maar weten niet goed hoe.

“Hier verwachten scholen een samenwerking met ouders. Dat vinden ouders lastig. Ze denken bijvoorbeeld dat hun kind problematisch gedrag vertoont als een leerkracht een oudergesprek met hen voert en vraagt naar de thuissituatie”.

In onderzoek wordt ook een haperende communicatie met school door ouders genoemd als knelpunt. Naast vragen over het schoolsysteem leven ook vragen over seksuele voorlichting op school.¹¹ In de gezinnen wordt vaak weinig aan seksuele voorlichting gedaan.¹²

9 Mulders & Tuk, 2016; Speetjes & Plat, 2017.

10 Zie ook Speetjes & Plat, 2017.

11 Mulders & Tuk, 2016

12 Schellingerhout, 2011.

Naast (opvoed)vragen die voortkomen uit het feit dat ouders nieuw zijn in Nederland, zien experts dat zij ook veel vragen hebben die overeenkomen met vragen van Nederlandse ouders, bijvoorbeeld over bedtijden, straffen, gebitsverzorging, gezond gewicht en snoepen¹³. In het land van herkomst waren ouders met deze vragen te rade gegaan in hun eigen familiekring of netwerk.

“Eigenlijk dus gewone vragen die zich bij Nederlandse gezinnen ook voor kunnen doen. Alleen deze gezinnen hebben dan niet de kennis en het netwerk om antwoorden op hun vragen te krijgen”.

Onderzoek onder Syrische gezinnen wijst uit dat religie voor hen een centrale rol speelt in de opvoeding van de kinderen en het dagelijks reilen en zeilen van de familie. De leefregels en richtlijnen uit de Koran vormen een houvast voor ouders.¹⁴ De experts signaleren dat met name islamitische ouders vragen hebben over opvoeden in lijn met het geloof, in de Nederlandse context.

“Bijvoorbeeld: wat is een fijne leeftijd voor kinderen om te beginnen met de ramadan? Wel of geen hoofddoek dragen? Maar ook: hoe kan ik [als moslim] meedoen in de maatschappij zonder dat ik mezelf opoffer?”.

TIPS VAN EXPERTS:

- Wees je ervan bewust dat de eigen normen en waarden niet voor iedereen gelden. Toon oprechte interesse in de cultuur en tradities van de gezinnen. Zo groeit vertrouwen en kan men hulp gemakkelijker accepteren.
- Pleit bij de gemeente voor aandacht voor opvoedvraagstukken in de inburgering van nieuw komende gezinnen. Vroegtijdige aandacht voor deze vraagstukken en mogelijkheden voor ondersteuning vergroot de kans dat ouders eerder om hulp vragen, en niet pas als zij grote problemen ervaren.

¹³ Zie ook Speetjes & Plat, 2017 en Dagevos et al., 2018, die vergelijkbare zorgen benoemen.

¹⁴ Mulders & Tuk, 2016; Van Heelsum, 2017; de Haan & Vreeswijk, 2018.

TAAKVERDELING EN DYNAMIEK TUSSEN OUDERS

Opvoedkwesties in gezinnen van statushouders blijken vaak samen te hangen met problemen tussen ouders in de relationele sfeer. Hoewel in, en tussen groepen nieuwkomers veel diversiteit bestaat in de wijze waarop vrouwen en mannen hun dagelijks leven inrichten, zoals ook onderzoek laat zien¹⁵, zijn zorgtaken in het gezin vaak vooral belegd bij vrouwen, terwijl mannen (als kostwinner) veelal buitenshuis betaald werk verrichten. De rol- en taakverdeling die ouders kenden in het land van herkomst is in Nederland niet vanzelfsprekend, zo vertellen ook de experts.

“De traditionele rolverdeling is in de war. Dan blijkt dat ouders helemaal niet van elkaar weten wat voor opvoedstijl ze hebben. Ze moeten elkaar dan in Nederland voor het eerst leren kennen als opvoeder”.

Met name vaders die in het land van herkomst de dagelijkse opvoeding vooral overlieten aan de moeder, worstelen met hun rol als opvoeder van kinderen in Nederland.

“Vaders zijn zich er vaak niet van bewust dat zij ook een rol hebben in de opvoeding. Je moet dus eerst met vaders verkennen wat die rol is. Als ze zich gaan realiseren dat zij ook invloed hebben op de ontwikkeling van hun kinderen, dan willen ze hier heel graag meer over weten”.

Na vestiging in Nederland hebben statushouders veelal niet direct betaald werk, wat tot gevolg heeft dat mannen en vrouwen samen overdag thuis zijn.

“Moeders hebben dan zoiets van: “Je bent nu geen kostwinner, dus dat betekent dat je wel iets in het huishouden en met de kinderen kan doen”.

Deze nieuwe posities - en machtsverhoudingen zorgen vaak voor spanningen in de relatie tussen de ouders.

¹⁵ Mulders & Tuk, 2016; de Haan & Vreeswijk, 2018.

Ook andere factoren kunnen hieraan bijdragen. Experts merken op dat partners vanwege de vlucht naar Nederland vaak geruime tijd zonder elkaar hebben geleefd en ieder apart veel hebben meegemaakt. *“Dan is er zo veel veranderd, dan kennen ze elkaar eigenlijk al niet meer”*. En terwijl mannen in Nederland vaak (status)verlies ervaren en het gevoel hebben weer onderaan de maatschappelijke ladder te moeten beginnen, zien vrouwen juist mogelijkheden voor een zelfstandiger bestaan. Bijvoorbeeld om buitenshuis te gaan werken, of om zelfstandig geld uit te geven.

Experts constateren dat in gezinnen van statushouders in Nederland om deze redenen veel echtscheidingen vóórkomen. Dit heeft vanzelfsprekend effect op (de opvoeding van) de kinderen. Onderzoek bevestigt dat partnerrelaties kunnen verslechteren onder invloed van dergelijke omstandigheden. Soms kan dit gepaard gaan met partnergeweld of kindermishandeling, met alle gevolgen voor de kinderen van dien.¹⁶ Vooral de relatie tussen AMV'ers en hun ouders kan na gezinshereniging problematisch zijn, omdat de jongeren gewend zijn geraakt aan meer vrijheid. Veel zorg- en dienstverleners zien dat kinderen daarna het (autoritaire) gezag van hun ouders moeilijk kunnen accepteren. Ook kan sprake zijn van overbelasting van AMV'ers, omdat zij veel moeten regelen voor het hele gezin.¹⁷

In Eritrea komt vaderafwezigheid vaak voor door de lange dienstplicht. Ook in Eritrese vluchtelingengezinnen in Nederland staan moeders daarom vaak alleen voor de opvoeding.¹⁸

¹⁶ De Haan & Vreeswijk, 2018; Brummel-Ahlaloum, Andriessen, Smal & Kawous, 2018.

¹⁷ Brummel-Ahlaloum et al., 2018.

¹⁸ De Haan & Vreeswijk, 2018.

TIPS VAN EXPERTS:

- Organiseer voor ouders - voor wie de stap naar professionele ondersteuning (nog) te groot is, bijeenkomsten voor lotgenoten, bijvoorbeeld onder leiding van een sleutelpersoon, om laagdrempelig vragen én oplossingen uit te wisselen.
- Organiseer dat ook vaders (met elkaar) kunnen praten over hun rol in de opvoeding in Nederland.
- Besteed bij opvoedvragen ook aandacht aan mogelijke achterliggende spanningen in de gezinssituatie.

GEBRUIK VAN OPVOEDONDERSTEUNING

Ouders kunnen behoeften hebben aan steun of hulp bij de opvoeding. Informele hulp of steun is er vaak niet als gezinnen net in Nederland zijn en nog weinig nieuwe contacten hebben opgebouwd. Experts geven overigens aan dat vooral bij de Syriërs nieuwe netwerken ontstaan, omdat Syrische gezinnen de afgelopen jaren in relatief grote aantallen naar Nederland zijn gekomen en elkaar in de nieuwe woonplaats opzoeken. In deze netwerken kan men elkaar steunen bij het opbouwen van een nieuw leven in Nederland. Tegelijkertijd kunnen zij echter ook belemmeren om hierin een eigen koers te varen.

“Ouders zitten soms in een enorme spagaat. Zij willen bijvoorbeeld hun kind wel meer ruimte geven [dan in het land van herkomst gebruikelijk is], maar er is op veel plaatsen een hele sterke netwerkcultuur rondom Syrische gezinnen. Daar wordt alles in de gaten gehouden en besproken. Ouders kunnen zich dan heel onvrij voelen”.

Desgevraagd vertellen experts dat organisaties voor opvoedondersteuning of andere vormen van formele steun of hulp, bij ouders die kort in Nederland zijn, niet bekend zijn. “Het systeem” - de veelheid aan specialistische organisaties met elk hun eigen toegangspoort en werkwijzen - is zonder begeleiding niet te begrijpen en komt daarom soms ook als bedreigend over. Zoals geldt voor veel groepen met een migratieachtergrond, doen verhalen de ronde over instanties die je kind afnemen als je het in hun ogen niet ‘goed’ doet.¹⁹ Er is ook schaamte om toe te geven als het niet goed gaat. Blijkens onderzoek kan ook een taboe op psychische problemen, omdat zij de familie-eer bedreigen, er aan bijdragen dat

geen hulp gezocht wordt bij problemen met kinderen.²⁰ Ten slotte kunnen eventuele kosten die verbonden zijn aan (opvoed)hulp eveneens een belemmering vormen om hulp te vragen.

“Ze willen niet dat mensen zich met hen bemoeien, ze willen het zelf regelen. Maar ze kunnen het wel accepteren als ze begrijpen waar het voor dient. Begrip is dus heel belangrijk voor het accepteren van hulp”.

Zoals geldt voor veel ouders met een migratieachtergrond, vooral van de eerste generatie, ervaren volgens onderzoek ook Syrische en Eritrese ouders in Nederland dat de zorg lang niet altijd aansluit bij hun verwachtingen en dat de relatie geplaagd wordt door communicatieproblemen. De statushouders slagen er vanwege de taalbarrière niet in hun zaak goed uit te leggen en voelen zich verkeerd begrepen.²¹

¹⁹ Zie ook Dagevos et al., 2018; Brummel-Ahlaloum et al., 2018.

²⁰ De Haan & Vreeswijk, 2018.

²¹ De Haan & Vreeswijk, 2018; Dagevos et al., 2018.

Het is van belang dat opvoedondersteuners en andere hulpverleners (tijd) investeren in het opbouwen van een vertrouwensband met de ouders, evenals in de communicatie over hun zorgen en verwachtingen en over wat het hulpaanbod voor hen kan betekenen.

“In Nederland gaat de inhoud vóór de betrekking. In de landen waar men vandaan komt is dat precies andersom. Daar moet je eerst onderdeel willen worden van het systeem, en dan pas kun je aan de slag. Nederlanders vinden dat eng, die houden het liever formeel en willen gelijk aan de slag”.

Tot slot, zo laat de literatuur zien en stellen ook de experts, is het voor een goede relatie en effectieve ondersteuning heel belangrijk dat hulp(verleners) goed aansluiten bij de leefwereld van de gezinnen, zonder ‘blauwdruk’ van wat een goede opvoeder in Nederland is. De gezinnen hebben in korte tijd heel veel meegemaakt en dat overleefd. Aansluiten bij hun eigen strategieën en ideeën over opvoeden in Nederland zorgt ervoor dat ouders vertrouwen krijgen in hun eigen kunnen.

TIPS VAN EXPERTS:

- Zorg ervoor of draag er aan bij dat (eerst) de praktische vragen van gezinnen worden geadresseerd, bijvoorbeeld ten aanzien van (financiële) administratie of contact met instanties. Dit draagt bij aan vertrouwen, waarna aan opvoedvragen kan worden gewerkt.
- Pleit voor het opleiden van vrijwilligers die als sleutelpersoon of ‘cultural mediator’ worden ingezet bij het bereiken en bedienen van gezinnen van statushouders, zodat deze personen volwaardige, betaalde collega’s kunnen worden en het team en de organisatie inclusiever wordt.
- Vraag aan ouders hoe wat hen betreft de ‘ideale’ hulpverlener eruitziet (bijvoorbeeld geslacht, taal, specialisme, etc.) en probeer bij het toewijzen van een hulpverlener hier zo goed mogelijk bij aan te sluiten.

ACHTERGROND: (OPVOEDEN IN) SYRIË EN ERITREA

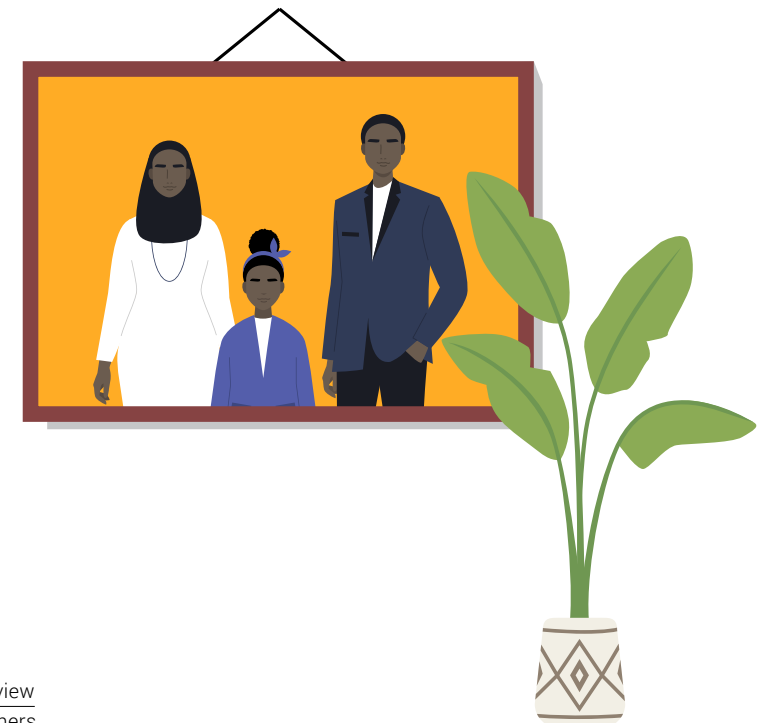
Syrië

Syrië is een land in het Midden-Oosten met ongeveer 17 miljoen inwoners²². Tot 1946 was Syrië onderdeel van Frankrijk, maar sindsdien beheerst het Al Assad regime het land. In 2011 zijn veel Syriërs de straat op gegaan om te protesteren tegen het heersende regime van president Bashar Al-Assad. Het regime trad hard en gewelddadig op tegen de protesteers, die op hun beurt tevens met geweld reageerden, hetgeen de Syrische burgeroorlog initieerde. Sindsdien vechten verschillende groeperingen, waaronder IS, tegen elkaar en het leger van Al-Assad. Hierdoor zijn veel Syriërs geforceerd hun land te ontvluchten. Het merendeel van de gevluchte Syriërs wordt opgevangen door omliggende landen; slechts een klein aandeel van hen vraagt in Nederland asiel aan.

Opvoeding in Syrië

Binnen Syrische families leeft men vaak nog steeds, met name op het platteland, naar een traditionele rolverdeling:²³ de vrouw draagt verantwoordelijkheid voor de zorg en het huishouden, de man voor de kostwinning voor het gezin. Dit brengt met zich mee dat voor meisjes in de opvoeding over het algemeen de focus ligt op andere opvoeddoelen dan voor jongens. Syrische families gelden als collectivistisch: het opvoeden is niet alleen in handen van ouders maar van de hele familie. Men hecht over het algemeen grote waarde aan deze familiebanden, op zowel emotioneel, financieel en sociaal vlak. Binnen Syrische gezinnen zijn schaamte en eer belangrijke waarden: handelingen van één persoon kunnen oordelen van

de gemeenschap over de hele familie beïnvloeden. Binnen het gezin heerst een hiërarchie naar sekse en leeftijd, waarbij mannen boven vrouwen en ouderen (ouders, andere volwassenen, oudere kinderen) boven kinderen staan. Kinderen worden dan ook meestal opgevoed met het idee dat ze hun bovengeschaten (ook grootouders, leraren, etc.) moeten gehoorzamen. Op individuele autonomie ligt veel minder accent.

²² World bank (2019). The World Bank in Syrian Arab Republic. Verkregen op 16 april 2020, via www.worldbank.org/en/country/syria/overview

²³ Kelly, S., & Breslin, J. (2010). Women's rights in the Middle East and North Africa: progress amid resistance. Rowman & Littlefield Publishers.

Syriërs in Nederland

Syriërs vormen momenteel de grootste groep vluchtelingen in Nederland. In de periode van 2014 tot medio 2019 hebben ruim 85.000 Syriërs een verblijfsvergunning gekregen in Nederland²⁴, waarvan ruim de helft (47.720) tussen 2015 en 2016. Het aandeel kinderen onder statushouders is over de periode van 2014 tot en met 2016 met een derde toegenomen (van 30% naar 40%). Dit is het resultaat van hoge aantallen gezinsherenigingsaanvragen: vergeleken met andere statushouders groepen vragen Syriërs bovengemiddeld vaak gezinshereniging aan binnen het eerste jaar na het verkrijgen van hun status. Zo werd over de periode van 2017 tot 2019 ruim 41% van de asielaanvragen gedaan door Syrische nareizigers²⁵. Het laatste jaar echter is het aandeel gehonoreerde Syrische vergunningsaanvragen van nareizigers met ruim 40% gedaald vergeleken met 2016 (58% in 2016 tot 16% in medio 2019)²⁶.

Eritrea

Eritrea is een land in het oosten van Afrika en telt ongeveer 6 miljoen inwoners. Het was decennialang een provincie van Ethiopië, maar sinds 1991 is het een onafhankelijk land, dat in 1993 officieel werd erkend door de VN. In het land leven negen verschillende etnische bevolkingsgroepen samen, met ieder hun eigen taal en religie. Tigrinya is de grootste bevolkingsgroep in Eritrea²⁷. In Eritrea heerst een totalitair regime. Uit onderzoek van de VN blijkt dat er veel mensen-

rechten worden geschonden,²⁸ onder andere door marteling, moord en seksueel geweld. In het land is geen persvrijheid, en kritiek op het regime wordt niet getolereerd²⁹. Alle Eritreeërs tussen de 18 en 50 jaar hebben een dienstplicht van 18 maanden, deze duurt echter vaak langer. Op het weigeren van deze dienstplicht staat een lange gevangenisstraf, waar vaak geen proces aan voorafgaat. Ook binnen de gevangenissen vinden veel mensenrechtenschendingen plaats³⁰. Het regime met haar dienstplicht en aanverwante serieuze schendingen van mensenrechten zijn voor Eritreeërs de belangrijkste redenen om hun land te ontvluchten³¹.

Opvoeden in Eritrea

In Eritrea heerst een grootfamiliecultuur, wat inhoudt dat er wordt samengeleefd met de hele familie, hetgeen ook de opvoeding een aangelegenheid maakt voor de hele familie³². De taken binnen het gezin zijn ook in Eritrea gebaseerd op een traditionele rolverdeling: moeder neemt de zorgtaken op zich, waar vader de taak heeft om het gedrag van kinderen te corrigeren en ze normen en waarden bij te brengen³³. Daarnaast heerst er een sterke op leeftijd gebaseerde hiërarchie, wat maakt dat er een grote afstand is tussen ouder en kind. Ook in Eritrea is er een duidelijk verschil in de opvoeding tussen jongens en meisjes. Meisjes moeten vaak meehelpen in het huishouden, jongens mogen vaker het huis uit en krijgen meer vrijheden dan meisjes.

24 CBS. (2020). Cohortonderzoek asielzoekers en statushouders. Asiel en integratie 2020. Beschikbaar via: longreads.cbs.nl.

25 VluchtelingenWerk. (2020). Vluchtelingen in getallen. Beschikbaar via: www.vluchtelingenwerk.nl.

26 CBS. (2020). Ibid.

27 SCP (2018) *Eritrese statushouders in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel planbureau.

28 OHCHR, 2016. Report of the commission of inquiry on human rights in Eritrea (A/HRC/32/47).

29 Vluchtelingenwerk, n.d. Eritrea: onderdrukking en eindeloze dienstplicht. www.vluchtelingenwerk.nl.

30 Pharos, (2019). Factsheet Januari 2019. Eritrese Vluchtelingen. www.pharos.nl.

31 OHCHR, ibid.

32 NIDOS, (2018). Opgroeien in Eritrea. www.nidos.nl.

33 Nidos, ibid. & Pharos, ibid.

Daarnaast verschilt de opvoedstijl vaak per urbane of rurale locatie. In Eritrese plattelandsdorpen zijn beperkte voorzieningen en doordat men hier afhankelijk is van het regenseizoen, wordt het rurale leven geregeld bedreigd door voedseltekorten. Kinderen die opgroeien op het Eritrese platteland moeten vaak helpen op het land, en zijn daardoor gemiddeld minder geschoold. In de stad is het leven moderner: Eritrese steden hebben meer voorzieningen, zijn minder afhankelijk van het regenseizoen en daardoor kunnen kinderen die hier opgroeien vaker naar school³⁴.

Eritreeërs in Nederland

Eritreeërs vormen na de Syriërs de grootste bevolkingsgroep onder de asielzoekers. Over de periode van 2014 tot medio 2019 zijn er ruim 26.000 Eritrese asielaanvragen gehonoreerd, hetgeen goed is voor bijna 13% van alle asielzoekers over de periode 2014-2017³⁵. Eritreeërs die in Nederland asiel aanvragen, zijn bovengemiddeld vaak man en zijn vergeleken met andere groepen asielzoekers relatief oud³⁶. Vooral recentelijk zijn de meeste Eritrese asielaanvragen van Eritrese nareizigers: in 2014 kwam 10% van de Eritreeërs naar Nederland in gezinsverband, hetgeen in 2018 bijna verzesvoudigde tot 58%. Over deze laatste periode van 2018-2019 kwam ruim 40% van alle nareizigers-asielaanvragen van iemand van Eritrese komaf.

34 VluchtelingenWerk ibid.

35 CBS. (2020). Cohortonderzoek asielzoekers en statushouders. Asiel en integratie 2020. Beschikbaar via: longreads.cbs.nl.

36 SCP, ibid.

VERDER LEZEN?

- Brummel-Ahlaloum, J., Andriessen, T., Smal, E., & Kawous, R. (2018). *Welzijn en gezondheid van gezinsherenigers: Een verkenning*. Utrecht: Pharos. Beschikbaar via: www.pharos.nl.
- Dagevos, J., Huijnk, W., Maliepaard, M., & Miltenburg, E. (2018). *Syriërs in Nederland: Een studie over de eerste jaren van hun leven in Nederland*. Den Haag: SCP. [Syriërs in Nederland | Publicatie | Sociaal en Cultureel Planbureau \(scp.nl\)](https://www.scp.nl/publicaties/publicatie/2018/01/01/syriers-in-nederland)
- Distelbrink, M., & Pels, T. (2015). Sekseverschillen, onderwijs, religie in de opvoeding. Bucx, F. & De Roos, S. (Red.) *Opvoeden in niet-westerse migrantengezinnen. Een terugblik en verkenning*, pp. 103-126. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau. Beschikbaar via: www.scp.nl.
- Ghebreab, W., & Kusmallah, N. (2018). *Opgroeien in Eritrea*. Beschikbaar via: www.nidos.nl
- Haan, de, A., & Vreeswijk, E. (2018). *Achtergrond vluchtelingenkinderen: Vluchtelingenkinderen in de kinderopvang*. Verkregen op 11 april 2020, via: www.pharos.nl.
- Haker, F., Muijsenbergh, van den, M., Torensma, M., Berkum, van, M., Smulders, E., Looman, B., Wieingen, van, J., Bloemen, E., & Bokhoven, van, R. (2016). *Kennissynthese gezondheid van nieuwkomende vluchtelingen en indicaties voor zorg, preventie en ondersteuning*. Utrecht: Pharos. Beschikbaar via: www.pharos.nl.
- Heelsum, van, A. (2017). Aspirations and frustrations: experiences of recent refugees in the Netherlands. *Ethnic and Racial Studies*, 40(13), 2137-2150.
- Mulders, J., & Tuk, B. (2016). *Syrische nieuwkomers in de gemeente: Ervaringen van gezinnen met opvang, zorg en opvoeding*. Utrecht: Pharos. Beschikbaar via: www.pharos.nl.
- Pels, T., & M. Gruijter, de (red.) (2005). *Vluchtelingengezinnen: opvoeding en integratie. Opvoeding en ondersteuning in gezinnen uit Iran, Irak, Somalië en Afghanistan in Nederland*. Assen: Van Gorcum.
- Pharos (2018). *Handreiking Bevorderen gezondheid en welzijn van kinderen van statushouders. Wat kunt u als gemeente doen?* Beschikbaar via: [Bevorderen_ gezondheid_en_welzijn_van_kinderen_van_statushouders_handreiking_Pharos](https://www.pharos.nl/bevorderen-gezondheid-en-welzijn-van-kinderen-van-statushouders-handreiking-pharos).
- Schellingerhout, R. (2011). Ervaren gezondheid, leefstijl en zorggebruik. In: Dourleijn E. & Dagevos, J. *Vluchtelingen in Nederland. Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten* (pp. 142-164). Den Haag: SCP.
- Speetjes, P., & Plat, M. (2017). *Abi, ik ben bang in bed...: Opvoeddilemma's Syrische vluchteling ouders in Nederland*. Beschikbaar via: www.trimbos.nl.

COLOFON EN VERANTWOORDING

Colofon

Financier: Ministerie van Sociale zaken en Werkgelegenheid

Auteurs: Drs. M. de Gruijter, Em. Prof. Dr. T. Pels, Amella Mesic, MSc, Tara Campbell.

Met medewerking van: Sarah Bruijn

Illustratie omslag en opmaak: ontwerpburo suggestie & illusie

Uitgave: Kennisplatform Integratie & Samenleving

p/a Kromme Nieuwegracht 6

3512 HG Utrecht

T (030) 230 3260

De publicatie kan gedownload worden via de website van het Kennisplatform

Integratie & Samenleving: <http://www.kis.nl>.

ISBN

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2021

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

Verantwoording

Kennisplatform Integratie & Samenleving (KIS) is een programma van het Verwey-Jonker Instituut en Movisie, gefinancierd door het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. KIS doet onderzoek, adviseert en biedt praktische tips en instrumenten over vraagstukken rond integratie, migratie en diversiteit. KIS deelt deze informatie actief met beleidsmakers bij gemeenten en andere overheidsinstellingen, politici, professionals werkzaam bij maatschappelijke organisaties, migrantenorganisaties en het bedrijfsleven. www.kis.nl

Kennisplatform Integratie & Samenleving (KIS) inventariseerde de literatuur die vanaf 2005 over de opvoeding in vluchtelinggezinnen is verschenen, te beginnen met het gelijknamige onderzoek dat het Verwey-Jonker instituut dat jaar uitbracht. Vervolgens werd door middel van interviews en een expertmeeting (dd. 12 november 2020) met opvoedondersteuners en deskundigen nagegaan wat actuele vragen en vraagstukken zijn bij het opvoeden in gezinnen van statushouders. KIS dankt de respondenten en deelnemers hartelijk voor hun bijdrage aan deze verkenning.

Respondenten en deelnemers aan de expertmeeting

Akwaaba Zorg (Charlotte Aboagye)

Stichting Al Amal (Daphne Westerhoff, Najat Mataich)

Diversae (Najat Toub)

Entrea Lindenhout/Yoin (Saskia Sliedrecht)

Nidos (Meta Kuipers)

Al Osra Zorg & Welzijn (Abdallah Mouahbi)

Saeda (Omar Sirre, Ghirmatsion Leake Zenawi)

Sensa Zorg (Sita Hassanzadah)

Trias Pedagogica (Abdel Mehrasz, Lauren Ekkelboom)

Triple P Nederland (Cecile Winkelman)

VluchtelingenWerk Nederland (Marian Hendrix, Maaike Stolte)

